

URBAN

Ett magasin om attraktiva landskap nr 3

Urban 2012

ISSN 2000-5792

**SÅ VILL VI HA DET DÄR VI BOR
HELLO SWEDEN! STUDENTER UTOMLANDS
ONDSKANS INKAPSLADE AVTRYCK
URKUNDER OCH HUSGÜDAR
VILKA PLATSER ÄR VIKTIGA FÖR DIG?**

ANSVARIG UTGIVARE Rolf Johansson

REDAKTION Ylva Dahlman
Petter Åkerblom

PRODUKTION, FORM, PREPRESS Lillemor Berg, BIZ&ART
Ulla Holmberg, BIZ&ART

KORREKTUR Lars Johansson, Mallverkstan i Uppsala

SKRIBENTER Beatrice Andersson
Lillemor Berg
Per Berg
Ulla Berglund
Håkan Blanck
Annika Borg
Anna Lindgren Dahlin
Ylva Dahlman
Åke Daun
Malin Eriksson
Tuula Eriksson
Anna-Karin Gävert
Per Hedfors
Åsa Hellström
Anna Johansson
Mikael Johansson
Rolf Johansson
Ulrika Knutson
Felix Melin
Kerstin Nordin
Mikael Propst
Emily Wade
Petter Åkerblom
Ann Åkerskog

OMSLAGSBILD Erik Johansson

FOTO, ILLUSTRATION: Beatrice Andersson, s. 50–51
Per Berg, s. 60–61
Thérèse Egnor, s. 59
Malin Eriksson, s. 44
Tomas Eriksson, s. 8–9
Anna-Karin Gävert, s. 49
Helen Helmfriid, s. 6, 10
Viveka Hoff, s. 85
Maria Ignatieva, s. 41
Anna Johansson, s. 52
Erik Johansson, s. 80–83
Mikael Johansson, s. 53
Rolf Johansson, s. 19–24
Eva Källander, s. 76–78
Mikael Risedal, s. 74
Stewen Quigley, s. 10, 16–17, 27–30,
32–34, 36–38, 42, 55–56, 66, 68–69,
70–75, 90–91, 94, 98–99
Emily Wade, s. 47
Övriga bilder, bl a kursprojekt s. 90–91,
är tagna av elever och lärare

TRYCK

Trydells Tryckeri AB

ISSN: 2000-5792

Miljömärkning

Trydells Tryckeri AB är miljöcertifierat enligt ISO 14001.

Hela produktionen miljömärkt med Lic nr 341091.

För icke beställt material ansvarar ej. Tidningen får ej kopieras.

Citera gärna men ange källan.

URBAN finns även på webben: www.slu.se/urban

URBAN nr 3 the English edition: www.slu.se/urbanen

Urban – ett magasin om attraktiva landskap, vänder sig till landskapsarkitekter, studenter och blivande studenter, samt till beställare, konsulter och entreprenörer och till den intresserade allmänheten.

Innehåll

6		Ondskans inkapslade avtryck
12		Konsten att väcka delaktighet
14		Hälsningsritualer i det urbana rummet
18		Venedig–stad i vatten
26		Bengt Andrén, samhällsutvecklingsdirektör
32		Bibi Leine. Många strängar på lyran
36		Så vill vi ha det där vi bor!
40		Forskare möts kring blågröna städer
42		En dag om våren
44		Vilka platser är viktiga för dig?
46		Storskaliga ingrepp i landskapet
49		Hello Sweden! Studenter utomlands
54		Att skapa är att leka
58		Den nya gröna, kompakta staden
64		Aktivt liv och trygga cirklar
68		Lördagsgodis
72		Urkunder och husgudar
76		Lek, skratt och blodigt allvar
80		Inspiration, realism & illusion
84		Notiser
89		Kurser på landskapsarkitektprogrammet
92		Examensarbeten
94		Forskningsteman vid avd. för landskapsarkitektur
96		Vi som arbetar på avdelningen

VENEDIG STAD I VATTEN

*Av Rolf Johansson, professor i designteori,
avdelningen för landskapsarkitektur, SLU Uppsala*

>> Att bygga en stad där det inte finns byggnadsmaterial är opraktiskt. Att bygga en stad utan dricksvatten borde vara omöjligt. Men Venedig finns.

Han hade rätt den grekiske filosofen Thales. Han menade att allt liv har sitt ursprung i vatten. Konsten att bygga städer också. De första städerna uppstod vid de stora floderna vid Eufrat och Tigris, Nilen, Indus och Huang He. Och det var tack vare vattnet. Flodvatten gjorde det möjligt att konstbevattna och tillgång på dricksvatten är nödvändigt för att anlägga en stad.

När handeln sköt fart kunde stadsbor ägna sig åt andra näringar än odling och var inte längre beroende av att kunna konstbevattna. Men dricksvatten klarade man sig inte utan.

Romerska ingenjörer vidareutvecklade erfarenheterna från den österländska vattenbyggnadskonsten

för storskalig dricksvattenförsörjning under antiken. Då blev det möjligt att bygga städer varhelst det fanns omgivande berg med källvatten. Det romerska systemet med att koppla in sig i naturens kretslopp och låta källvatten genomströmma städerna enbart genom att utnyttja naturens egna krafter, tillämpades i hela riket.

Venedig grundades på 700-talet ute i en lagun. Det finns inga berg i närheten och hela staden badar i odrickbart saltvatten. Att bygga en stad där det inte finns byggnadsmaterial är opraktiskt. Att bygga en stad utan dricksvatten borde vara omöjligt. Men Venedig finns. Hade Thales alldeles fel?

Mellan 300- och 600-talen ansattes Romarriket i vågor av vandrande folk från norr och öst. Den fasta

Venedig – lagunstaden

befolkningen längs Italiens nordöstra kust hade för vana att fly ut i lagunen tills kusten var klar igen. Goter och hunner var utmärkta ryttare, men de hade inte handlag med båtar, utan blev snopna kvar på hästryggarna medan Veneterna raskt försvann ut i lagunen i sina flatbottnade båtar. Men på 500- och 600-talen kom langobarderna, långskäggingarna, och de stannade kvar. Då stannade också Veneterna kvar – ute i lagunen.

De första permanenta bosättningarna var inte där Venedig ligger idag, utan på andra öar, framförallt på Torcello längre norrut. Jakt, fiske och saltframställning var det man främst livnärde sig på. Byggnadsmaterial fick man ta med sig från land och det togs i stor utsträckning från gamla byggnader på fastlandet.

Senare övergavs Torcello och än en gång tog man med sig det värdefulla byggnadsmaterialet för att återanvända det. Venedigs byggnader är fulla av byggnadsfragment som återanvänts många gånger. Katedralen på Torcello blev kvar och är nu en av de äldsta byggnaderna i lagunen.

Mellan 800 och 1300 utvecklades Venedig till en huvudstad i ett medelhavsvälde grundat på handel dominerad av kryddor, färgämnen och siden från öst till väst – och mest metaller som handlades åt det motsatta hållet. Venedig låg strategiskt i mötet mellan handelsvägarna till sjöss över medelhavet mot öster och till lands över alperna mot norr. Under medeltiden var Venedig en av Europas största städer.

De fyra bronshästarna på Markuskyrkan är förmodligen tillverkade på 300-talet och med säkerhet rövade från Konstantinopel i början av 1200-talet.

Torcello, den första större bosättningen i lagunen har idag bara några tusen invånare. Katedralen grundades år 639 och är därmed en av de äldsta bevarade byggnaderna i lagunen. På byggnaderna ses många antika byggnadsdelar som har fraktats från land.

Campo Rusa, ett torg, med uppsamling av regnvatten i en underjordisk cistern och en brunn för att hinka upp det ur.

Karta över Venedig 1800. Vattenvägarna var de viktigaste transportvägarna. På kartan är det bara Rialtobron som är markerad och det beror antagligen på att den lika mycket är en butiksgata som en bro.

Venetianarna blev framstående köpmän för att de var bra på att bygga och hantera båtar, men handelsväldet stärktes också av att de hellre förhandlade om handelsfördelar än om politiska eller militära fördelar. Det är inte en slump att Shakespeare skrev *Köpmannen i Venedig*, alltså om köpmännen just i Venedig. De var duktiga på att köpslå, men var också skamlösa tjuvar. Till exempel när man kom på kant med den gamla bundsförvanten Konstantinopel plundrade venetianarna staden 1204. De plockade med sig allt de kunde

av konstnärligt värde. De två väldiga kolonnerna på som bär upp Markuslejonet och Sankt Theodore på Markusplatsen kommer från Konstantinopel. Det gör också de vackra bronslejonerna på Markuskyrkans fasad. Och mycket annat.

Det finns många särdrag i Venedigs stadsmönster som är alldeles unika. Vattenvägarna var de viktigaste för att röra sig i staden och de venetianska palatsens huvudentréer är vända mot kanalerna. Under 1800-talet lades många kanaler igen för att skapa ett gång-

Piazzetta di San Marco. De två kolossala kolonnerna som bär upp Markuslejonet respektive Sankt Theodore, är rövade från Konstantinopel. Venedig saknar stadsmur och därmed också en stadsport. Piazzettan var entrén från vattnet för besökare till Venedig och de två kolonnerna kan sägas representera en stadsport. På den här bilden står torget under vatten genom en av de återkommande översvämningarna.

Vattnet är Venedigs förutsättning och hot.

vägnät och det gjordes till och med gatubreddningar i Hausmannsk anda. Ända fram till 1854 fanns det bara två broar över Canal Grande. Då byggdes den tredje, Ponte dell'Accademia. Först helt nyligen byggdes den fjärde, ritad av Calatrava (Han som ritat Turning Torso i Malmö). Den ligger i närheten av järnvägsstationen. Fortfarande är vattenvägnätet mycket redigare och lättare att orientera i än gångvägnätet, som är rent labyrintiskt. Landförbindelsen med järnvägen kom i början av 1840-talet. Fram till dess var det bara möjligt att ta sig till Venedig i båt.

Men hur ordnade man med dricksvattnet? Det fanns inget drickbart grundvatten och inget källvatten i närheten. Återstår att samla regnvatten. Varje stadsdel i Venedig har ett torg, campo. Under varje campo byggdes en vattentät cistern som fylldes med sand.

Regnvattnet samlas upp på det stenlagda torget som sluttar mot avvattningsbrunnar. Det filtreras genom sanden och lagras där tills det hinkas upp i en brunn mitt på torget. Först under 1800-talet började man pumpa vatten i ledning från land och brunnarna förseglades

Vattnet utgör idag ett hot mot staden. Den ekologiska balansen i lagunen har rubbats genom grundvattenuttag till industrier, utfyllnad av kanaler som minskat vattencirkulationen och muddring av farleder för stora fartyg. Venedig översvämmas nu något hundratal gånger per år. Piazza San Marco står ofta under vatten och venetianerna lägger tappert ut spänger och säljer stövlar för att rädda massturismen. Venedig sjunker och vattnet stiger. ☀